

Proti vulgarizaci hesla sebekritiky

J. Džugašvili, 1928

Heslo sebekritiky nelze pokládat za něco pomíjivého a rychle přechodného. Sebekritika je zvláštní metoda, bolševická metoda výchovy kádrů strany a dělnické třídy vůbec v duchu revolučního vývoje. Již Marx mluvil o sebekritice jako o metodě upevňování proletářské revoluce. Pokud jde o sebekritiku v naší straně, spadá počátek sebekritiky do počátků bolševismu v naší zemi, do prvních dnů jeho zrodu jako zvláštního revolučního proudu v dělnickém hnutí.

Je známo, že Lenin již na jaře roku 1904, kdy bolševismus ještě nebyl samostatnou politickou stranou, nýbrž pracoval spolu s menševiky v rámci jedné sociálně demokratické strany – je známo, že Lenin již tehdy vybízel stranu k „sebekritice a nemilosrdnému odhalování vlastních nedostatků“. Lenin ve své brožuře „Krok vpřed, dva kroky vzad“ napsal toto:

„Oni [t.j. odpůrci marxistů, pozn. autora] se zlomyslně radují a pošklebují, když pozorují naše spory; vynasnaží se ovšem vytrhávat pro své účely jednotlivá místa z mé brožury, věnované nedostatkům a slabinám naší strany. Ruští sociální demokraté jsou již dosti ostříleni v bitvách, že je tyto pošklebky neuvedou do rozpaků, že budou pokračovat navzdory jim v sebekritice a v nemilosrdném odhalování vlastních nedostatků, které budou určitě a nevyhnutelně překonány růstem dělnického hnutí. Necht' se však páni odpůrci pokusí nám předvést obraz skutečné situace ve svých ‚stranách‘, jenž by se jen zdaleka podobal obrazu, který podávají protokoly našeho druhého sjezdu!“ (sv. VI, str. 161).

Proto naprosto nemají pravdu ti soudruzi, kteří se domnívají, že sebekritika je pomíjivý zjev, móda, která se musí zakrátko obnosit, tak jako se obvykle obnosí každá móda. Ve skutečnosti je sebekritika nepostradatelnou a vždy účinnou zbraní ve zbrojnici bolševismu, nerozlučně spjatou se samou povahou bolševismu, s jeho revolučním duchem.

Někdy se říká, že sebekritika je dobrá věc pro stranu, která ještě nedosáhla moci a která „nemá co ztratit“, ale že sebekritika je nebezpečná a škodlivá pro stranu, která se již chopila moci, která je obklopena nepřátelskými silami a proti níž mohou nepřátelé využít toho, že jsou odhalovány její slabiny.

To je nesprávné. To je naprosto nesprávné! Naopak, právě proto, že bolševismus dosáhl moci, právě proto, že bolševici mohou zpychnout nad úspěchy našeho budování, právě proto, že bolševici mohou nevidět své slabiny, a tak usnadnit práci svým nepřátelům – právě proto je zapotřebí sebekritiky zejména nyní, zejména po dobytí moci.

Účelem sebekritiky je odhalení a odstranění našich chyb, našich slabin – což není jasné, že sebekritika v podmínkách diktatury proletariátu může jen usnadnit boj bolševismu proti nepřátelům dělnické třídy? Lenin měl na mysli tyto zvláštnosti situace po dobytí moci bolševiky, když ve své brožuře „Dětská nemoc ‚levičáctví‘ v komunismu“ v dubnu až květnu 1920 napsal:

„Poměr politické strany k jejím chybám je jedním z nejdůležitějších a nejspolehlivějších měřítek, jak vážně strana chápe své poslání a jak opravdu plní své povinnosti ke své třídě a k pracujícím masám. *Otevřeně přiznat chybu*, odhalit její příčiny, analyzovat situaci, z níž vzešla, bedlivě uvážit prostředky k nápravě chyby – to je rys strany, vážně chápající své poslání, to je to, čím strana plní své povinnosti, to je výchova a školení třídy a potom i masy! (sv. XXV, str. 200).

Lenin měl tisíckrát pravdu, když řekl na XI. sjezdu strany v březnu 1922:

„Proletariát se nebojí přiznat, že v revoluci to a ono dopadlo skvěle, ale to a ono špatně. Všechny revoluční strany, které dosud zanikly, zanikly proto, že zpsychly a nedovedly rozeznat, v čem je jejich síla, a bály se mluvit o svých slabostech. Ale my nezahyneme, protože se nebojíme mluvit o svých slabostech, a naučíme se tyto slabosti překonávat" (sv. XXVII, str. 260-261)."

Z toho vyplývá: bez sebekritiky není správné výchovy strany, třídy, mas; bez správné výchovy strany, třídy, mas není bolševismu.

Proč heslo sebekritiky nabylo zvlášť aktuálního významu právě nyní, právě v tomto historickém okamžiku, právě v roce 1928?

Protože se nyní zřetelněji než před rokem nebo přede dvěma lety projevilo zostření třídních vztahů jak po vnitřní, tak po vnější linii.

Protože se nyní zřetelněji než před rokem nebo přede dvěma lety projevila podkopná práce třídních nepřátel sovětské moci, kteří našich slabin, našich chyb využívají proti dělnické třídě naší země.

Protože poučení ze šachtinského případu a „výkupních machinací" kapitalistických živlů na vesnici spolu s našimi chybami v plánování nemohou a nesmějí projít pro nás bez užitku.

Je třeba, abychom se co nejrychleji zbavili našich chyb a slabin, odhalených šachtinským případem a obtížemi při výkupu obilí, jestliže chceme upevnit revoluci a po stavit se nepřátelům v plné zbroji.

Je třeba, abychom co nejdříve odhalili své slabiny a chyby, které dosud nebyly odhaleny, ale které nepochybně existují, jestliže nechceme být překvapeni všelijakými „nepředvídanostmi" a „náhodami", z nichž se radují nepřátelé dělnické třídy.

Protahovat tuto věc znamená usnadnit práci našim nepřátelům, zvětšit naše slabiny a chyby. Ale to všechno se nedá provést, nebude-li rozvíjena a zesílena sebekritika, nebudou-li k odhalování a odstraňování našich slabin, našich chyb přitaženy milionové masy dělnické třídy a rolnictva.

Dubnové plenární zasedání Ústředního výboru a Ústřední kontrolní komise proto plným právem pro hlásilo ve své resoluci o šachtinském případě, že:

„Hlavní podmínkou zajištění úspěšného provádění všech navržených opatření musí být skutečné uvedení v život hesla XV. sjezdu o sebekritice."

Má-li však být rozvinuta sebekritika, je třeba především překonat celou řadu překážek, před nimiž stojí strana. Sem patří kulturní zaostalost mas, nedostatek kulturních sil proletářského předvoje, naše těžkopádnost, naše „komnadutost" a pod. Ale jednou z nejvýznamnějších překážek, ne-li nejzávažnější, je byrokratismus našich aparátů. Mám na mysli to, že v našich stranických, státních, odborových, družstevních a všelijakých jiných organizacích jsou byrokratické živly. Mám na mysli byrokratické živly, které tyjí z našich slabin a chyb, které se bojí kritiky mas a kontroly mas jako ohně, které nám překázejí v rozvinutí sebekritiky a které nám brání zbavit se našich slabin, našich chyb. Byrokratismus v našich organizacích nelze vidět jen v úředních průtazích a kancelářštině. Byrokratismus je projev buržoazního vlivu na naše organizace. Lenin měl pravdu, když řekl:

„...je třeba, abychom pochopili, že boj proti byrokratismu je boj naprosto nezbytný a že je stejně složitý jako úkol bojovat s maloburžoazním živlem. Byrokratismus se v našem státním zřízení stal už takovým bolestným zjevem, že se o něm mluví v našem stranickém programu,

a to proto, že souvisí s tímto maloburžoazním živlem o s jeho rozdrobeností" (sv. XXVI, str. 220).

Tím houževnatěji musíme bojovat proti byrokratismu našich organizací, chceme-li opravdu rozvinout sebekritiku a zbavit se bolestných zjevů našeho budování.

Tím houževnatěji musíme vést milionové masy dělníků a rolníků ke kritice zdola, ke kontrole zdola jako k hlavnímu protijedu proti byrokratismu.

Lenin měl pravdu, když řekl:

„Chceme-li bojovat proti byrokratismu, musíme do tohoto boje vtáhnout nejširší masy" ... neboť „jak jinak je možno skoncovat s byrokratismem. ne-li vtažením dělníků a rolníků do boje proti němu?“* (sv. XXV, str. 496, 495)* Podtrženo mnou. J. St.

Ale mají-li být „vtaženy" milionové masy, je třeba rozvinout proletářskou demokracii ve všech masových organizacích dělnické třídy a především ve straně samé. Bez toho se sebekritika rovná nule, prázdnému slovu, pouhé frázi.

Nepotřebujeme jakoukoli sebekritiku. Potřebujeme takovou sebekritiku, která zvyšuje kulturnost dělnické třídy, rozvíjí jejího bojového ducha; posiluje její víru ve vítězství, zvětšuje její síly a pomáhá jí stát se skutečným hospodářem v zemi.

Někteří říkají, že máme-li sebekritiku, nepotřebujeme pracovní kázeň, můžeme nechat práce a pustit se do žvanění o všem trochu. To není sebekritika, to je výsměch dělnické třídě. Sebekritika je nutná ne k podlamování pracovní kázně, ale k jejímu upevnění, k tomu, aby se pracovní kázeň stala uvědomělou, schopnou odolat maloměšťácké neukázněnosti.

Jiní říkají, že máme-li sebekritiku, nepotřebujeme už vedení, že je možno pustit kormidlo z ruky a ponechat všechno „přirozenému běhu věcí". To není sebekritika, to je ostuda. Sebekritika je nutná ne k oslabení vedení, ale k jeho posílení, k tomu, aby se z vedení papírového, nemajícího autoritu, stalo opravdové vedení, mající opravdovou autoritu.

Je však i jiná „sebekritika", která vede k podlamování stranickosti, k ostouzení sovětské moci, k oslabování naší výstavby, k rozkladu hospodářských kádrů, k odzbrojování dělnické třídy, ke žvanění o degeneraci. Právě k takovéto „sebekritice" nás nedávno vybízela trockistická oposice. Není ani třeba říkat, že strana nemá s takovou „sebekritikou" nic společného. Není ani třeba říkat, že strana bude bojovat proti takové „sebekritice" ze všech sil a všemi prostředky.

Je třeba přísně rozlišovat mezi touto, nám cizí, rozkladnou protibolševickou „sebekritikou" a mezi naší, bolševickou sebekritikou, jejímž cílem je pěstování stranickosti, upevnění sovětské moci, zlepšení naší výstavby, posílení našich hospodářských kádrů, vyzbrojení dělnické třídy.

Kampaň za zesílení sebekritiky začala u nás teprve před několika měsíci. Nemáme dosud údaje nutné k tomu, aby bylo možno zhodnotit první výsledky kampaně. Avšak už nyní lze říci, že kampaň začíná přinášet své dobré výsledky.

Nelze popřít, že vlna sebekritiky začíná růst a šířit se, že zachvacuje stále širší vrstvy dělnické třídy a získává je pro socialistickou výstavbu. O tom svědčí třeba takové skutečnosti, jako je oživení výrobních porad a prozatímních kontrolních komisí.

Dějí se sice stále ještě pokusy uložit odůvodněné a přezkoumané připomínky výrobních porad a prozatímních kontrolních komisí do zásuvky, proti čemuž je nutno co nejrozhodněji bojovat, protože účelem takových pokusů je vzít dělníkům chuť k sebekritice. Ale sotva jsou

důvody pochybovat o tom, že takovéto byrokratické pokusy budou beze zbytku smeteny stoupající vlnou sebekritiky.

Nelze popírat ani to, že díky sebekritice začínají naše hospodářské kádry přidávat do kroku, že se stávají bdělejšími, začínají vážněji přistupovat k otázkám řízení hospodářství a naše stranické, sovětské, odborové a všechny jiné kádry se stávají k zájmům mas pozornějšími a vnímavějšími.

Nelze sice předpokládat, že vnitrostranická a vůbec dělnická demokracie byla již v masových organizacích dělnické třídy plně provedena. Ale není důvodu pochybovat o tom, že se v tom udělá krok kupředu při dalším rozvíjení kampaně.

Nelze popírat také to, že díky sebekritice se náš tisk stal živějším a životnějším a takové oddíly našich novinářských pracovníků, jako jsou organizace dělnických a vesnických dopisovatelů, už začínají být velmi závažnou politickou silou.

Náš tisk sice stále ještě občas klouzá po povrchu, ještě se nenaučil, jak přejít od jednotlivých kritických poznámek k hlubší kritice a od hluboké kritiky k zobecnění výsledků kritiky, k zjišťování toho, jakých úspěchů bylo dosaženo na poli naší výstavby zásluhou kritiky. Ale sotva lze pochybovat o tom, že se v této věci udělal v průběhu další kampaně krok kupředu.

Je však nutno zaznamenat vedle těchto kladných stránek i záporné stránky naší kampaně. Mám na mysli překrucování hesla sebekritiky, které se vyskytuje už nyní, na počátku kampaně, a z něhož plyne nebezpečí vulgarizace sebekritiky, neučiní-li se tomu přítrž ihned.

1. Je nutno především poznamenat, že v některých tiskových orgánech se projevila tendence převést kampaň od věcné kritiky nedostatků naší socialistické výstavby k hlučnému pokřiku o výstřelcích v osobním životě. Možná, že se vám to zdá neuvěřitelné. Ale je to, bohužel, fakt.

Všimněte si na příklad listu „Vlast' Truda", orgánu irkutského okružního výboru a okružního výkonného výboru (čís. 128). Najdete tam celou stránku, hýřící hlučnými „hesly": „Nevázanost v pohlavním životě je buržoazní", „Vypitá sklenka volá po další", „K vlastnímu domečku vlastní kravičku", „Bandité manželské postele", „Výstřel, který nezazněl" atd. a pod. Ptáme se, co mohou mít společného tyto „kritické" výkřiky, hodné „Biržovky" s bolševickou sebekritikou, jejímž cílem je zlepšení naší socialistické výstavby? Je docela možné, že autor těchto reklamních zpráv je komunista. Je možné, že plane nenávisť k „třídním nepřátelům" sovětské moci. Ale že tady schází se správné cesty, vulgarizuje heslo sebekritiky a nemluví hlasem naší třídy, o tom nemůže být pochybnosti.

2. Je nutno dále poznamenat, že dokonce i ty tiskové orgány, které všeobecně vzato jsou schopny správně kritizovat, dokonce i ty někdy propadají kritice pro kritiku, dělají z kritiky sport usilující o senzaci. Podívejme se na příklad na „Komsomolskou Pravdu". Všichni vědí o zásluhách „Komsomolské Pravdy" při rozvíjení sebekritiky. Ale všimněte si posledních čísel těchto novin a prozkoumejte „kritiku" vedoucích Vsesvazové ústřední rady odborů, celou řadu nepřipustných karikatur na toto téma. Ptáme se, kdo potřebuje takovou „kritiku" a co může přinést kromě kompromitování hesla sebekritiky? K čemu je taková „kritika", máme-li samozřejmě na zřeteli zájmy naší socialistické výstavby, a ne lacinou senzaci vypočítanou na to, aby se mohl šosák škodolibě zasmát? K sebekritice je ovšem zapotřebí všech druhů zbraní, včetně „lehké kavalerie" (Skupiny v čele s komsomolci, které prováděly náhlé kontroly v závodech a v úřadech, aby byly vymýceny různé nedostatky. Pozn. překl.) Ale vyplývá z toho snad, že lehká kavalerie se má stát lehkomyšlnou kavalerií?

3. Je nutno konečně zaznamenat jistý sklon řady našich organizací udělat ze sebekritiky štvaniči proti našim hospodářským pracovníkům, diskreditovat je v očích dělnické třídy. Je fakt,

že některé krajské a okresní organizace na Ukrajině a v centrálním Rusku rozpoutaly přímo štvanici proti našim nejlepším hospodářským pracovníkům, jejichž celá vina je v tom, že nejsou na plných sto procent imunní proti chybám. Jak jinak máme rozumět usnesením oněch organizací o sesazení těchto hospodářských pracovníků, usnesením, která nemají žádnou závaznou platnost, ale zřejmě jsou vypočítána na to, aby tyto pracovníky diskreditovala? Jak jinak máme rozumět tomu, že Kritizovat, to ano, ale odpovídat na kritiku hospodářským pracovníkům nedovolují? Od kdy se tou nás „Šemjakův soud“* (v originále výraz „Šemjakin sud“ - podle ruských pověstí o chamtivém a úplatném knížeti Dimitriji Šemjakovi. Pozn. překl.) vydává za sebekritiku?

Nemůžeme ovšem vyžadovat, aby kritika byla správná na plných sto procent. Přichází-li kritika zdola, nesmíme přezírat ani takovou kritiku, která je správná jen na pět či deset procent. To všechno je pravda. Ale vyplývá z toho snad, že máme na hospodářských pracovnících vyžadovat imunitu proti chybám na plných sto procent? Což jsou na světě lidé, kteří jsou na plných sto procent imunní proti chybám? Což je těžké pochopit, že k výchově hospodářských kádrů je třeba dlouhých let, že poměr k hospodářským pracovníkům musí u nás být co nejpozornější a nejstarostlivější? Což je těžké pochopit, že potřebujeme sebekritiku ne k štvanici proti hospodářským kádrům, ale k jejich zlepšení a posílení?

Kritizujte nedostatky naší výstavby, ale ne vulgarizujte heslo sebekritiky a nedělejte z něho nástroj reklamních cvičení na téma: „Bandité manželské postele“, „Výstřel, který nezazněl“ a podobně.

Kritizujte nedostatky naší výstavby, ale nediskreditujte heslo sebekritiky a nedělejte z něho kuchyni pro vyrábění laciných senzací. Kritizujte nedostatky naší výstavby, ale nepřekrucujte heslo sebekritiky a nedělejte z něho nástroj ke štvanici proti našim hospodářským a jiným pracovníkům.

A hlavně: nezaměňujte masovou kritiku zdola „kritickým“ hromováním shora, nechte masu dělnické třídy vniknout do věci a projevit tvůrčí iniciativu při napravování našich nedostatků, při zlepšování naší výstavby.